

Tästä seuraa äkkiväärältä kuulostava johtopäätös. Toisin kuin usein ajatellaan, vaurastuminen suhteessa muihin lisää asiansanomaisen omaa hyvinvointia, mutta heikentää muiden hyvinvointia, Soininvaara väittää. Onko se siis minulta pois, kun lähimmät tuttavani asustavat uudenkarheita rivitaloasuntoja ja lankomieskin on ottanut remontoitavakseen 600 neliön omakotitalon? Absoluuttisesti näin ei tietenkään ole, mutta vaimon kanssa jakamani pieni vuokrakaksio vain tuntuu aikaisempaa vaatimattomammalta, kun vertailukohdat ovat muuttuneet.

Soininvaaran teesit eivät ole mullistavia, minkä kirjoittaja itsekkin tuo esiin. Ne kuitenkin pakottavat lukijan ajattelemaan omakohtaisesti suhdettaan kuluttamiseen ja työntekoon. Eihän juuri kukaan palkansaaja sano elävänsä työntekoa varten, vaan ennemmin tekevänsä työtä elääkseen ja nauttiakseen ansaituista eläkepäivistä sitten joskus. Kuitenkin me pakotamme itsemme toimimaan toisin. Vaikka nykyistä vähempikin elintaso varmasti riittäisi onnelliseen elämään, kuluttamisen kilpavarustelu ajaa ihmiset tinkimään juuri niistä arvoista, joita pidämme

kaikkein pyhimpinä: perheestä, terveydestä ja kiireettömästä vapaa-ajasta.

Vauraus ja aika on järjestyksessä toinen Kustannusosakeyhtiö Teoksen Teesi-pamflettisarjan julkaisu. Vuonna 2005 ilmestyneen ensimmäisen Teesikirjan, Jakke Holvaksen ja Jussi Vähämäen työn prekarisoitumista käsitelleen *Odotustilan* (ks. Anu Suorannan arvio YP:n numerossa 1/06), jälkeen jäin mielenkiinnolla odottamaan jatkoa. Odotus palkittiin. Sarjan tulevien julkaisujen rima on viritetty korkealle.

Harhojen ristiretki

SEPPO HELMINEN

Valistuksen reilun parin vuosisadan pituinen historia on järjenkäytön historiaa. Lyhyesti ilmaisten valistus ei ole niinkään ideologia vaan asenne siihen, että tietyt yhteiskuntaa ja luontoa koskevat totuudet voitiin tajuta joko deduktiolla tai havainnoinnalla luontoa ja että näiden totuuksien löytäminen muuttaisi elämän laatua. Valistus moninaisuudessaan tarkoitti totuuden löytämistä ja levittämistä.

Neljännesvuosisadan verran on nyt käyty vastavallankumousta valistusta vastaan. Sen lähtölaukaus ajoittuu vuoteen 1979, jolloin ajatollah Khomeini käynnisti islamistisen projektinsa kääntäkseen kelloaan taaksepäin aina keskiaikaan asti ja kun Margaret Thatcher ryhtyi palauttamaan ”viktorianaanisia arvoja” esiintymällä valistuk-

sen jättiläisenä tunnetun Adam Smithin opetuslapsena pitäen puolineuvostoliittolaisena kamotuksena jopa sellaisia valtion sektoreita kuin opetuslaitos tai kansallinen terveydenhuolto. Niitä kun ei sanellut viktorianaaninen hyväntekeväisyshenki.

Loppuluvussaan tästä tieteilisestä voodooosta Francis Wheen lainaa otteen Charles Mackayn tekstistä vuodelta 1840:

”– havaitsemme kokonaisten yhteisöjen kiinnittävän yhtäkkiä huomionsa yhteen ainoaan kohteeseen ja hullaantuvan sen tavoittelusta; että yksi ainoa harha tekee samanaikaisesti vaikutuksen miljooniin ihmisiin, ja he juoksevat sen perässä kunnes heidän huomionsa kiinnittyy johonkin uuteen hullutukseen, joka on edellistä kiinnostavampi.”

Francis Wheen
Kuinka humpuuki
valloitti maailman
Nykyajan harhojen lyhyt historia
(How Mumbo-Jumbo
Conquered the World –
A Short History of
Modern Delusions)
Suom. Seppo Hyrkäs
Ajatus, 2006
348 s.

Ihmiset ajattelevat näköjään laumoina ja ennen kaikkea hullaantuvat laumoina. Järkiinsä he tulevat hitaasti, yksitellen.

Sekatavarakauppiaan tyttären Margaret Thatcherin ja astrologiauskovaisen Ronald Reaganin jääräpäissä helisivät toive ja misio päästää kapitalismin vapaa kettu vapaaseen kanatarhaan sii-

nä uskossa, että ihminen on kumonnut ”taloudellisen painovoimallain” – vähän samaan tapaan kuin pikkulapset uskovat, että rahaa tulee aina, kunhan isä tai äiti käy hakemassa sitä ”seinästä”. Rikkaita piti suosia, koska aina sieltä jotain tihkui muillekin. Mutta se, mitä sieltä tihkui, osoittautui ureaksi. Siinä sitä uiskentelivat vähäosaisimmat, toimenpiteiden ja leikkausten objektit, korviaan myöten. Siinä nykyglobalisaatiomallin mallinnus, jota rikastumisoppaat ja oma apu -kirjat markkinoivat. Kirjoittajat kyllä rikastuivat.

”Voodoo” tarvitsi toki myös akateemisia kehyksiä. Francis Fukuyama laajensi artikkelinsa bestselleriksi, jossa historia saa-

tiin loppumaan liberalismiin. Ja hänen tutorinsa Samuel Huntington Harvardista pani kulttuurit törmäämään sivilisaatioiden sodassa. Molempien metodi oli yksinkertainen: oikoa, unohdtaa ja yksinkertaistaa niin, että tv:n talk show’n pitäjäkin saataisi siitä jotain ymmärtää. Mutta varsinaisen petoksen Wheen näkee yhteiskuntatieteiden ja humanismin alueella, jonne ns. postmodernismi levisi kuin syöpä ja teki kaikesta pelkkää ”tekstuaalista merkityisleikkiä”.

Ystävänpäivänä 1989 ajatollah Khomeini antoi tappokäskyn Salman Rushdiele ja Canterburyn arkkipiispa nyökkäili ymmärtämystään fatwalle. Näinkin vanha heimokulttuuri

ja globalisaatio löivät kättä toisilleen pohtimatta, kuka tämän puristuksen väliin jää, jäi tai on jäävä. Taikausko ja uskonto ovat ottaneet yhä tiukemman otteen ihmisestä, joka kutsuu itseään moderniksi.

Wheen vyöryttää kirjassaan melkoisen materiaalin siitä, mikä hallitsee niitä, jotka meitä hallitsevat – olipa sitten kysymys demokraattisesti valituista päätöksentekijöistä tai niistä 48 prosentista New Yorkin pörssin meklareita, jotka seuraavat horoskooppeja ja samanaikaisesti linjaavat markkinoita, joita puolestaan päätöksentekijämme ”lukevat”. Tähdet kertovat, keskuskauppakamarin peräkamari-poika.

Kieli vuotaa kuin seula

ULLA VIERTOLA

Vesa Heikkinen on hyvin puhealias kirjoittaja. Hän sanoo paljon, mutta on siitä huolimatta tiivistänyt sanottavansa ja ansaitsee siitä erityisen kiitoksen. Kun tieteen kirjoitukset yleensä ovat mieluummin enemmän kuin 300-sivuisia, tuloksena on usein jo sanotun tarpeetonta toistoa ja asian kaluamista niin puhtaaksi, ettei siitä jää mitään tähteeiksi muille. Heikkinen on tutkija, jolla on toimittajamenneisyys. Hänen kielenkäyttönsä ei ole tieteen jargonia vaan muistuttaa enemmän median tekstejä. Median kieli on kuin Suomen armeijan lusikkahaarukka-yhdistelmä: se mahtuu pieneen tilaan ja hoitaa tehtävänsä. Mutta tekstin lyhytydestä huolimatta myös

Heikkinen onnistuu kaluamaan asiansa niin perusteellisesti, että lukijalle jää hiukan tyhjä olo: mihin tekstissä voisi tarttua ja mitä siihen enää voisi lisätä?

Heikkinen kertoo kirjan perustuvan kolmeen oletukseen. Ensimmäinen oletus on, että kieli on keskeinen voimavaramme. Kieli on voimavara siksi, että se tekee ihmisenä olemisen ja toimimisen mahdolliseksi. Toinen oletus valitsemisen vapaudesta puolestaan tarkoittaa mahdollisuutta vaikuttaa siihen, millaisia merkityksiä luomme ja välitämme kielen avulla. Kolmanneksi näitä valintoja tekevän on mahdollista olla kriittinen, sillä toisinkin voi aina valita. Heikkinen tarkoittaa

Vesa Heikkinen
Kielen voima
Helsinki: Gaudeamus,
2007
184 s.

kriittisyydellä avoimuutta ja kykyä tehdä omat tulkitusperät selviksi sekä itselle että muille. Hän ottaa esimerkiksi kaksi tietynlaisia valintoja sisältävää kielenkäytön lajia, valtion ja kuntien viestit kansalaisille sekä mainostekstien välittämät sanomat kuluttajille. Yhteistä näille viesteille on se, että sekä kansalaisista että kuluttajista pyritään tekstin avulla tekemään myöntyväisiä alamaisia.

Pelkästään viestin lähettäjän